

joods
cultureel
kwartier

LESBRIEF

WORDT GEMIST

ZOEK, LEER EN HERDENK IN DE KLAS

WWW.JOODSMONUMENT.NL/ONDERWIJS

Leerlingen en leraren van de Joodsche HBS in Amsterdam, 1941. Collectie Joods Historisch Museum.

EDUCATIEVE LEEROMGEVING *WORDT GEMIST*

Op 27 januari 2020 is het 75 jaar geleden dat vernietigingskamp Auschwitz werd bevrijd door het Sovjet-leger. Wereldwijd wordt dan stilgestaan bij de miljoenen joodse slachtoffers van de Holocaust. Het Joods Cultureel Kwartier (JCK) biedt een online leeromgeving waarmee leerlingen zich kunnen voorbereiden op deze (en andere) herdenkingen. Met behulp van lesplannen doen zij onderzoek naar lokale geschiedenis en levensverhalen. In deze lesbrief vind je ter kennismaking de lesactiviteiten 'Iemand van mijn leeftijd' en 'Voorwerp met een verhaal'.

De Holocaust speelde zich niet alleen af in Auschwitz maar ook in gewone straten en buurten dichtbij. Meer dan 104.000 mensen uit Nederland kwamen ten gevolge van de Jodenvervolging om. 18.000 van hen waren kinderen. Hoe herdenk je zoveel mensen? Wie herdenk je eigenlijk en wat weet je over hun levens? Door wie worden zij gemist? Het Joods Monument (www.joodsmonument.nl) is een online monument voor deze slachtoffers.

Met het educatieve project *Wordt gemist* wordt herdenken persoonlijk gemaakt. Schoolklassen kunnen zich op deze manier voorbereiden op de herdenking van 27 januari (Holocaust Memorial Day) of andere (lokale) herdenkingen zoals de Nationale Herdenking op 4 mei. *Wordt gemist* kan ook worden ingezet in de lessen over de Holocaust of als voorbereiding op een bezoek aan een museum, monument of herinneringscentrum.

In de collectie van het JCK bevindt zich deze kaart met drie pasfoto's. Onder de portretten heeft iemand geschreven: 'Vergeet ons niet!' De drie mensen op de foto zijn vervolgd en vermoord omdat ze joods zijn. Hun namen zijn niet bekend.

Collectie Joods Historisch Museum.

OBS De Toekomst werkt met *Wordt gemist*.
Foto Janiek Dam.

Wordt gemist is geschikt voor het basis- en voortgezet onderwijs, voor leerlingen vanaf 10 jaar. Door gebruik te maken van een online klikplaat over het joodse leven voor en tijdens de oorlog en met verschillende lesplannen, doorlopen leerlingen drie stappen: zoek, verbind en herdenk. Ze maken daarbij gebruik van het online Joods Monument en werken toe naar een eigen vorm van herdenken.

In de lesplannen voor het voortgezet onderwijs is extra aandacht voor de betekenis van vrijheid nu en de verantwoordelijkheid die alle burgers dragen om deze te waarborgen.

De lesplannen sluiten aan op de kerndoelen van het onderwijs en dragen bij aan het ontwikkelen van 21e eeuwse vaardigheden zoals historisch denken, empathie en burgerschapscompetenties.

Op www.joodsmonument.nl/onderwijs vind je kant- en klare lesplannen die aansluiten op kerndoelen en als vervanging voor lesstof gebruikt kunnen worden. De lesplannen zijn opgebouwd uit LessonUp modules, routes door de klikplaat en suggesties om lokale levensverhalen van slachtoffers te onderzoeken en hen te herdenken.

ZOEK - VERBIND - HERDENK

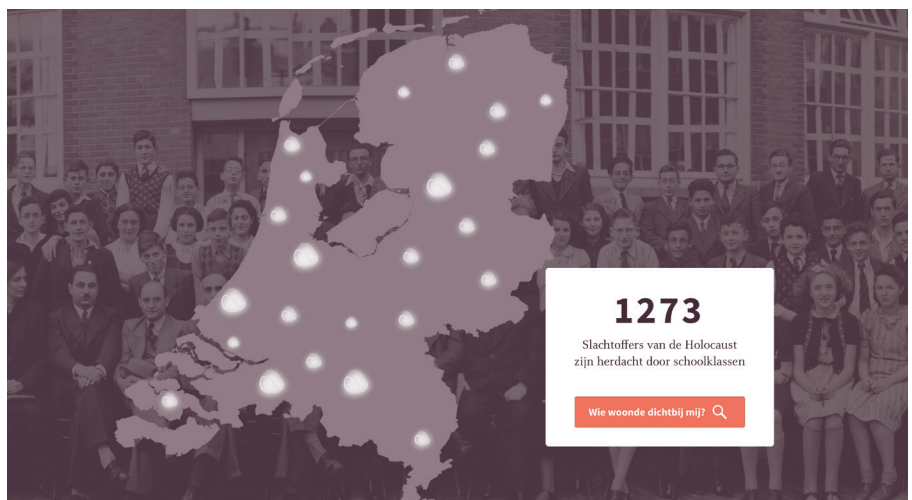
Wat of wie herdenken leerlingen als ze herdenken? In *Wordt gemist* worden drie stappen genomen om op een betekenisvolle manier de slachtoffers van de Holocaust te herdenken: zoek, verbind en herdenk.

ZOEK

In het Joods Monument zijn de namen opgenomen van de 104.000 mannen, vrouwen en kinderen uit Nederland die vervolgd en vermoord zijn omdat ze joods waren. Nabestaanden, burens of kennissen kunnen informatie over hen toevoegen. Over sommige mensen is bijna niets bekend, bijvoorbeeld omdat er niemand uit hun familie de Holocaust heeft overleefd. Leerlingen gaan met *Wordt gemist* in het Joods Monument op zoek naar plaats- en leeftijdgenoten. Dat kan het begin zijn van een onderzoek buiten de klas, bijvoorbeeld in een lokaal archief, of gewoon op straat. De resultaten van hun onderzoek (online maar ook in de buurt) worden daarna toegevoegd aan het Joods Monument.

VERBIND

Ieder slachtoffer heeft een eigen levensverhaal. Waar ging hij (of zij) naar school? Was hij lid van een sportclub en ging hij wel eens naar de synagoge? Waar kon je in die tijd je boodschappen doen als je koosjer

wilde eten? En is er nu een joodse gemeenschap actief? Leerlingen van nu kunnen zich door antwoorden te zoeken op deze vragen inleven in het alledaagse (vooroorlogse) leven en verbinden zich zo met de geschiedenis. De Holocaust gebeurde niet van de ene op de andere dag maar was een proces waarbij joden via discriminerende wetten stapsgewijs van de maatschappij werden uitgesloten. In de interactieve kijkplaat ontdekken leerlingen hoe het dagelijks leven er destijds uitzag en hoe de vrijheid van joden steeds verder ingeperkt werd.

HERDENK

Schoolklassen creëren in het programma hun eigen herdenking voor een van de slachtoffers. Door een naam in te spreken op de website, het schrijven van een gedicht of het bezoeken van plaatsen die een rol speelden in het leven van de persoon. Suggesties hiervoor worden gegeven in de lesplannen. Op de kaart van Nederland wordt aangegeven waar schoolklassen een slachtoffer hebben herdacht. (Zie foto).

LEVENSLICHT

Om mensen in hun eigen gemeente te betrekken bij het lokale Holocaustverleden, ontwikkelt het Nationaal Comité 4 en 5 mei samen met kunstenaar en innovator Daan Roosegaarde het tijdelijke lichtmonument LEVENSLICHT. Scholen kunnen in aansluiting op hun deelname aan *Wordt gemist* in januari 2020 een bezoek brengen aan LEVENSLICHT. Meer informatie hierover is te vinden op: 4en5mei.nl/levenslicht.

OOGGETUIGEN VAN DE HOLOCAUST

De Jodenvervolging is bedacht en uitgevoerd door mensen. Sommige mensen hadden daarin een actieve rol als dader, anderen hebben zich verzet. De meeste mensen deden niets. Voor de Tweede Wereldoorlog is ongeveer 2% van de Nederlanders joods. Zij gaan op in de samenleving. Tijdens de bezetting van Nederland wordt iedereen met één of meerdere joodse grootouders het slachtoffer van vervolging. Of iemand zichzelf als joods beschouwt is voor de nazi's niet belangrijk.

Vooroordelen en antisemitische stereotypes worden opgevolgd door discriminerende wetten. Al na enkele maanden na de Duitse bezetting worden in Nederland de eerste anti-joodse maatregelen ingevoerd, die joden en de rest van de samenleving steeds verder uit elkaar drijven. Door alle verboden is voor joden een gewoon leven niet meer mogelijk. Parken, scholen, theaters, zwembaden zijn voor joden niet langer toegankelijk. Het wordt steeds lastiger om joden te helpen, laat staan je als jood te verzetten.

Vanaf mei 1942 moeten joden van zes jaar en ouder een gele ster zichtbaar dragen. Joden verliezen bijvoorbeeld hun banen en worden gedwongen in werkkampen te werken. Alle bezittingen worden geroofd en contacten verbroken. Joden worden in vee- en goederenwagons naar kampen gedeporteerd waar de meeste mensen worden vermoord.

De filmmaker Steven Spielberg verzamelde getuigenissen van mensen die de Holocaust hebben overleefd. In de collectie van het Joods Cultureel Kwartier zijn ongeveer 2000 van deze interviews opgenomen. Je kunt ze beluisteren in het Joods Historisch Museum in Amsterdam. In de online leeromgeving van *Wordt gemist* vind je ook een aantal getuigenissen terug. Hieronder lees je enkele fragmenten uit deze interviews.

HELMUTH NOACH

"Het ergste vond ik dat we gebrandmerkt werden met een grote gele ster: een Jodenster. Deze moesten we op al onze bovenkleding dragen. Dit gold al voor kinderen vanaf zes jaar oud. Daarnaast waren er strikte voorschriften voor de bevestiging van de ster. Zo moest het met geel garen worden bevestigd en de ster moest helemaal rondom worden vastgenaaid. En zo moesten we over straat. Als we aan het raam stonden, moesten we die ster dragen. Als we in de tuin gingen, moesten we die ster dragen... Ik vond dat vreselijk in het begin. Ik liep met mijn kop naar beneden. Zo schaamde ik mij."

Helmut Noach, interview 7060, Visual History Archive.
USC Shoah Foundation Institute.

CARLA KAPLAN-GOBITZ

"Ik weet dat daar altijd angst was. Ik kan me goed herinneren op een Sinterklaasavond. Want wij vierden wel Sinterklaasavond. Het was 1940. Deze Sinterklaasavond was de eerste in de oorlog, maar tevens ook de laatste echte. Mijn vader heeft veel geld uitgegeven om speelgoed en andere dingen te kopen. Mijn vader en mijn twee oudste zusjes hoorde ik alsmear zeggen: "Dat zal wel de laatste keer zijn dat we dit kunnen doen".

**USC Shoah
Foundation**

Carla Kaplan-Gobitz, interview 04681, Visual History Archive.
USC Shoah Foundation Institute.

SAMUEL BOAS

"Een van de duidelijkste momenten die ik me kan herinneren was de nacht dat we werden weggevoerd. We hadden al rugzakken klaarstaan, voor het geval dat we weg moesten. En toen kwam die nacht. Ik was acht jaar. Het was nog pikgedonker, ik lag al te slapen en er werd op de deur gebonsd en geschopt. En dat waren Nederlanders, het waren geen Duitsers. Die kwamen ons halen. We moesten onmiddellijk mee. Er stonden allerlei mensen beneden op straat te kijken, waaronder de broer van mijn moeder, toen we in de vrachtwagen werden gegooid. Ik ben er dus letterlijk in gegooid omdat ik er niet in kon klimmen."

Samuel Boas, interview 4848, Visual History Archive.
USC Shoah Foundation Institute.

VOORWERP MET EEN VERHAAL

Over veel slachtoffers van de Holocaust is weinig tot niets bekend. Dat maakt alledaagse voorwerpen van slachtoffers waardevol. In de module 'Voorwerp met een verhaal' maken leerlingen kennis met een aantal persoonlijke bezittingen die joodse kinderen in bewaring hebben gegeven aan vrienden of buren. Deze voorwerpen zijn na de oorlog geschonken aan het Joods Cultureel Kwartier. Ze vertellen ons iets over de levens van de eigenaren. Leerlingen gaan in deze module op zoek naar deze verhalen.

IMPRESSIE VAN DE MODULE

JOUW VOORWERP

Leerlingen zitten in groepjes van vier en vormen tweetallen. Ze pakken een persoonlijk voorwerp en geven het door aan een ander tweetal. Ze bekijken het zorgvuldig en beschrijven het in een paar woorden aan elkaar.

EEN VOORWERP ONDERZOEKEN

Leerlingen kijken naar dit voorwerp. Ze denken na wat het zou kunnen zijn en waarom.

BETER KIJKEN

Wat vertelt dit tafelfootbalspel over zijn/haar eigenaar? Waarom denk je dat? Leerlingen antwoorden met "Ik denk dat... omdat..."

PERSOON ACHTER HET VOORWERP

Dit tafelfootbalspel kun je zien in het Nationaal Holocaust Museum. Waarom denk je dat het hier te zien is?

Nico Kroese

Amsterdam, 23 januari 1932 – Sobibor, 16 juli 1943

Bereikte de leeftijd van 11 jaar.

Dit tafelfootbalspel werd in 1943 door Nico Kroese in bewaring gegeven aan een vriendje uit de straat, de Lepelstraat. Het was de avond voordat Nico en zijn ouders werden gedeporteerd. Nico zei erbij dat hij zou terugkomen en dan het spel zou komen ophalen en vroeg aan zijn vriend om het te bewaren. Het tafelfootbalspel bevindt zich nu in de collectie van het Joods Historisch Museum.

<https://data.jck.nl/page/aggregation/jhm-museum/M012806>

- Kopieer deze pagina en gebruik dit werkblad in de klas
- Check je voorkennis: Wat/wie is joods? Wat is de Holocaust?

VOORBEELD LESACTIVITEIT PO/VO

IEMAND VAN MIJN LEEFTIJD

ZOEK EEN LEEFTIJDGENOOT OP HET JOODS MONUMENT: WWW.JOODSMONUMENT.NL/EXPO-SEARCH/

HET JOODS MONUMENT

Het Joods Monument herdenkt de meer dan 104.000 mensen die in Nederland als jood werden vervolgd en de Holocaust niet overleefden. Ieder slachtoffer wordt herdacht met een persoonlijke pagina.

LEEFTIJDGENOTEN

Ongeveer 18.000 van de slachtoffers waren kinderen. Sommigen zijn net zo oud geworden als jij nu bent. Maar wie zijn deze kinderen? Wat weten we over hun leven?

Opdracht:

- Zoek via 'Iemand van mijn leeftijd' en voer een leeftijd in.
- Klik ook op 'kaart' om te zien of ze bij jou in de buurt woonden.
- Ga nu aan de slag met de vragen.

- Hoeveel joden van jouw leeftijd die in Nederland woonden hebben de Holocaust niet overleefd?

Bekijk de pagina van een leeftijdsgenoot.

- Hoe heet hij/zij?

- Op welke dag was hij/zij jarig?

- Waar is hij/zij geboren?

- Waar is hij/zij doodgegaan?

- Hoe oud is hij/zij geworden?

- Op welk adres woonde hij/zij?

- Kan je namen vinden van familieleden? Weet je wie zij waren (moeder/vader/broer/zus/...)?

- Als er een foto is: Beschrijf hoe hij/zij eruitzag. Wat zie je nog meer op de foto?

- Wat kun je nog meer over het leven van hem of haar vinden?

Vraag na de zoekopdracht:

- Hoe zou je deze persoon kunnen herdenken?

HET JOODS CULTUREEL KWARTIER IN AMSTERDAM

Schitterende synagogen, markante gebouwen en indrukwekkende herdenkingsplaatsen kleuren het straatbeeld van de oude Amsterdamse Jodenbuurt. In het hart daarvan bevindt zich op nog geen vierkante kilometer het Joods Cultureel Kwartier, dat gemarkeerd wordt door het Joods Historisch Museum met zijn prikkelende Kindermuseum, de indrukwekkende Portugese Synagoge met de eeuwenoude bibliotheek Ets Haim, de Hollandsche Schouwburg en het Nationaal Holocaust Museum i.o. Hier kun je alles te weten komen over de joodse cultuur, geschiedenis en traditie.

Met de klas het Joods Cultureel Kwartier bezoeken? Dat kan!
Kijk op www.jck.nl/onderwijs voor alle mogelijkheden.
Het JCK biedt educatieve programma's, rondleidingen en lesmateriaal.